

SLENG TUSHUNCHASINING TA’RIFIY MUAMMOLARI VA TILSHUNOSLIKDAGI TALQINLARI

Gulnazkhon Alimova Yuldashaliyevna

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Ingliz tili-Ifakulteti

Amaliy fanlar-1 katta o‘qituvchisi

Email:flowercharm860210@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0003-3969-6172>

Annotatsiya: *Mazkur maqolada sleng tushunchasining lingvistik maqomi, uning ta’rifi bilan bog‘liq nazariy muammolar hamda mahalliy va xorijiy tilshunoslar tomonidan ilgari surilgan qarashlar tahlil qilinadi. Slengning leksik qatlam, uslubiy hodisa, sotsiolingvistik fenomen va kommunikativ vosita sifatidagi talqinlari qiyosiy o‘rganiladi. Tadqiqot davomida slengning yagona va umumqabul qilingan ta’rifi mavjud emasligi, uning chegaralari noaniq ekanligi hamda zamonaviy til taraqqiyotida muhim o‘rin tutuvchi dinamik til hodisasi ekanligi aniqlanadi.*

Kalit so‘zlar: *sleng, sotsiolingvistika, jargon, argot, so‘zlashuv tili, ekspressivlik, emotsional baholash, leksik qatlam, kommunikativ funksiya, til taraqqiyoti.*

Tilshunoslikda eng murakkab va munozarali masalalardan biri sleng tushunchasining mohiyatini aniqlashdir. Hozirgi kunga qadar slengning yagona va mukammal ta’rifi ishlab chiqilmagan. Turli tadqiqotchilar ushbu hodisani turlicha talqin qilganlari sababli uning ilmiy chegaralari hamon aniq belgilanmagan. Ba’zi olimlar slengni alohida leksik qatlam sifatida ko‘rsatsalar, boshqalari uni uslubiy hodisa, ijtimoiy guruhlar tili yoki individual ijod mahsuli sifatida baholaydilar.

Slengning umumiy ta’riflari

Sleng tadqiqotchilari orasida alohida o‘rin tutuvchi E. Partridge hamda uning izdoshlari J.B. Greenough va G.L. Kittredge slengni ma’lum ijtimoiy yoki kasbiy guruh vakillarining dunyoqarashi va ijtimoiy ongini aks ettiruvchi, norasmiy muloqotda qo‘llanadigan, barqaror bo‘lmagan va kodifikatsiyalanmagan leksik birliklar majmui sifatida izohlaydilar.

Ularning fikricha, sleng adabiy til birliklaridan stilistik maqsadlarda ongli ravishda foydalanish natijasida yuzaga keladi. Bunday qo‘llanishning asosiy maqsadi yangilik, noodatiylik, ta’sirchanlik va obrazlilik yaratishdan iboratdir. Ushbu vazifalarni amalga oshirishda metafora, metonimiya, sinekdoxa, evfemizm va litota kabi stilistik vositalar muhim rol o‘ynaydi.

J. Hotten slengni hazil-mutoyibaga boy “ko‘cha tili” sifatida tavsifladi, Fowler uni “so‘zlar bilan o‘ynash va predmetlarni qayta nomlash natijasida yuzaga keladigan til” deb hisoblaydi. Greenough va Kittredge esa slengni “adabiy til atrofida kezib yuruvchi va unga kirib borishga intiluvchi til-sargardon” sifatida obrazli tarzda ta’riflaydilar.

Sleng va ekspressivlik masalasi

Ko‘plab tadqiqotchilar slengning asosiy xususiyatlaridan biri sifatida uning ekspressivligi va hazil-mutoyibaga boyligini ko‘rsatadilar. G.B. Antrushina slengni metaforik tabiatga ega bo‘lgan til hodisasi deb hisoblaydi va mashhur ingliz yozuvchisi Gilbert Keith Chestertonning “Barcha sleng metaforadir” degan fikrini qo‘llab-quvvatlaydi.

Shuningdek, H. Alexander, Ch. Fries, J. Nosek va Yu.M. Skrebnev kabi olimlar ham slengning kulgi, kinoya va yumor bilan bog‘liq jihatlariga alohida e‘tibor qaratadilar. Ularning fikriga ko‘ra, sleng odatiy adabiy birliklarning o‘rnini bosuvchi emotsional-ekspressiv vosita hisoblanadi.

Sleng: uslub yoki leksik qatlam?

Slengning lingvistik maqomi masalasida ham yagona fikr mavjud emas. Ayrim olimlar uni nutq uslubi sifatida talqin qiladilar. Masalan, A.I. Smirnitskiy slengni ma‘lum sohalarga xos bo‘lgan so‘zlashuv yoki familiyar nutq uslubi deb hisoblaydi.

Biroq ko‘pchilik tadqiqotchilar slengni uslub emas, balki tilning alohida leksik qatlami sifatida ko‘radilar. I.V. Arnold slengni qo‘pol yoki hazilomuz emotsional bo‘yoqqa ega bo‘lgan so‘zlashuv birliklari deb ta‘riflaydi.

T.A. Solovyova esa slengni ingliz tilining eng harakatchan qatlamlaridan biri sifatida tavsiflaydi. Uning fikriga ko‘ra, sleng boshqa tillardan o‘zlashgan yoki mavjud so‘z yasash modellari asosida yaratilgan, emotsional-ekspressiv ma‘no kasb etgan so‘z va iboralarni o‘z ichiga oladi.

V.A. Xomyakovning konsepsiyasi

Sovet tilshunosligida slengga berilgan eng mukammal ta‘riflardan biri V.A. Xomyakovga tegishlidir. Olim slengni adabiy til va dialektlardan tashqarida joylashgan maxsus periferik leksik qatlam deb hisoblaydi.

Xomyakov sleng tarkibiga:

- kasbiy nutq leksikasi;
- ijtimoiy jargonlar;
- jinoyatchilar argosi;
- keng tarqalgan emotsional-ekspressiv norasmiy leksika

kabi birliklarni kiritadi.

Shuningdek, u “umumiy sleng” tushunchasini ham ajratib ko‘rsatadi. Olimning fikricha, umumiy sleng ma‘lum davr uchun nisbatan barqaror bo‘lgan, keng qo‘llanadigan va tushunarli emotsional-ekspressiv leksika qatlamidir.

Slengning sotsiolingvistik talqini

Ko‘plab tadqiqotchilar slengni ijtimoiy hodisa sifatida baholaydilar. Ushbu yondashuvga ko‘ra, sleng alohida ijtimoiy yoki kasbiy guruhlarning til ijodkorligi mahsulidir.

S. Robertson slengni jamiyatning barcha a‘zolari uchun tushunarli bo‘lmagan maxsus so‘zlar yig‘indisi sifatida izohlaydi. G.A. Sudzilovskiy esa slengning muayyan qismi ma‘lum ijtimoiy qatlamlarga tegishli ekanligini ta‘kidlaydi.

Mazkur qarashlar mashhur nemis tilshunosi Wilhelm von Humboldtning til va dunyoqarash o‘rtasidagi bog‘liqlik haqidagi nazariyasi bilan hamohangdir. Unga ko‘ra, turli ijtimoiy guruhlar dunyoni turlicha idrok etadilar va bu ularning tilida ham aks etadi.

I.R. Galperinning yondashuvi

I.R. Galperin sleng tushunchasiga nisbatan tanqidiy yondashadi. Uning fikricha, sleng termini ostida turli lingvistik va sotsiolingvistik hodisalarning birlashtirilishi mazkur tushunchaning ilmiy noaniqligiga sabab bo‘ladi.

Galperin slengni jonli so‘zlashuv nutqida paydo bo‘ladigan va keyinchalik umumxalq tiliga o‘tuvchi so‘zlashuv neologizmlari qatlami sifatida talqin qiladi. Demak, u slengni avvalo leksik-stilistik hodisa sifatida ko‘radi.

Bugungi kunda sleng tilning tabiiy rivojlanish jarayonining muhim tarkibiy qismi sifatida qaralmoqda. U nafaqat ijtimoiy guruhlarning o‘ziga xosligini ifodalaydi, balki tilning yangilanishi va boyishiga ham xizmat qiladi. Ko‘plab sleng birliklari vaqt o‘tishi bilan umumxalq tiliga kirib borib, adabiy leksikaning tarkibiy qismiga aylanadi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, sleng tushunchasi zamonaviy tilshunoslikda eng bahsli kategoriyalardan biri bo‘lib qolmoqda. Uning chegaralari, tarkibi va lingvistik maqomi yuzasidan yagona fikr mavjud emas. Ayrim olimlar slengni uslubiy hodisa sifatida talqin qilsalar, boshqalari uni alohida leksik qatlam yoki sotsiolingvistik fenomen deb hisoblaydilar.

Shunga qaramay, aksariyat tadqiqotchilar slengning quyidagi xususiyatlarini e‘tirof etadilar: norasmiylik, ekspressivlik, emotsional baholash, ijtimoiy guruhga xoslik va dinamiklik. Sleng til taraqqiyotining tabiiy mahsuli bo‘lib, jamiyatdagi madaniy, ijtimoiy va kommunikativ jarayonlarni aks ettiradi. Shu sababli uni tilning rivojlanishiga xizmat qiluvchi muhim leksik qatlam sifatida baholash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Antrushina, G. B. (2005). English Lexicology. Moscow: Drofa.
2. Arnold, I. V. (2012). The English Word. Mos[cow: Flinta.
3. Fowler, H. W. (1965). A Dictionary of Modern English Usage. Oxford: Oxford University Press.
4. Galperin, I. R. (1977). Stylistics. Moscow: Higher School.
5. Greenough, J. B., & Kittredge, G. L. (1929). Words and Their Ways in English Speech. New York: Macmillan.
6. Hotten, J. C. (1864). The Slang Dictionary. London: Chatto and Windus.
7. Khomyakov, V. A. (1971). Vvedenie v izuchenie slenga. Vologda: VGPI.
8. Partridge, E. (2002). A Dictionary of Slang and Unconventional English (8th ed.). London: Routledge.
9. Robertson, S. (1954). The Development of Modern English. London: Prentice Hall.
10. Solovyova, T. A. (2003). Leksikologiya angliyskogo yazyka. Moscow: Akademiya.
11. Smirnitsky, A. I. (1998). Lexicology of the English Language. Moscow: Moscow State University Press.
12. Sudzilovsky, G. A. (1973). Slang – What Is It? Moscow: Prosveshchenie.